

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи

КАРПИН СОФІЯ МАР'ЯНІВНА

**МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

Спеціальність: 232 «Соціальне забезпечення»

Освітньо-професійна програма «Соціальне забезпечення»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

Петрук Вікторія Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 22

засідання кафедри соціальної роботи

та педагогіки вищої школи від 02.06.2025 р.

Завідувач кафедри

_____ проф. Чернета С.Ю.

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Карпин С.М. Механізм забезпечення соціального захисту населення територіальної громади. – Рукопис.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 232 – Соціальне забезпечення. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2025.

Бакалаврську роботу присвячено вивченню соціального захисту на рівні конкретної громади, що може допомогти краще розуміти, які чинники впливають на ефективність соціальних програм та як їх можна оптимізувати для задоволення потреб населення. Проблема, порушена у роботі, це важливий етап у розробці нових підходів до переосмислення соціальної політики в Україні, визначення чіткої мети, завдань, механізмів і етапів її реалізації.

У бакалаврській роботі досліджено теоретичні основи даної проблеми, зокрема сутність, завдання та нормативно-правова база соціального захисту населення в умовах децентралізації. Вивчено соціальний захист жителів Луцької територіальної громади та його організаційне забезпечення. Проаналізовано особливості реалізації цільових програм соціального захисту окремих категорій населення та наведено пропозиції щодо удосконалення механізму забезпечення соціального захисту населення територіальної громади.

В результаті дослідження бакалаврська робота має на меті надати важливі висновки та рекомендації щодо удосконалення механізму забезпечення соціального захисту населення Луцької територіальної громади.

Ключові слова: соціальний захист, територіальна громада, соціальний захист населення територіальної громади.

ЗМІСТ

ВСТУП		4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ		7
1.1.	Сутність та завдання соціального захисту населення територіальної громади	7
1.2.	Нормативно-правова база децентралізації управління та її впровадження у сфері соціального захисту мешканців громади.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ЛУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ		20
2.1.	Аналіз забезпечення соціального захисту жителів Луцької територіальної громади.....	20
2.2.	Організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади.....	27
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ЛУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ		33
3.1.	Особливості реалізації цільових програм соціального захисту окремих категорій населення	33
3.2.	Удосконалення механізму забезпечення соціального захисту населення територіальної громади.....	36
ВИСНОВКИ		41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		44
ДОДАТКИ		52

ВСТУП

Актуальність проблеми. Сфера соціального захисту, безперечно, має стратегічне та фундаментальне значення для суспільства, якісні та кількісні характеристики якої суттєво впливають на рівень соціального, економічного, правового та культурного розвитку країни та суспільства. Раціональна організація системи соціального захисту значною мірою визначає порядок у країні, ступінь суспільного консенсусу, стабільність і темпи економічного та соціального розвитку.

Метою реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації є становлення в Україні сучасної системи місцевого самоврядування відповідно до європейських цінностей та стандартів, розвиток місцевої демократії, надання місцевим громадам прав та ресурсів, які дозволять їм робити реальний внесок у розвиток місцевої економіки та надавати якісні та доступні соціальні послуги своїм громадянам.

Соціальний захист є невід'ємною частиною державної політики, спрямованої на забезпечення добробуту, розвитку та безпеки людей. Він є ключовим фактором, що визначає ефективність громадянського розвитку в усіх суспільствах. Конституція України, «проголошуючи державу соціальною (ст.1), визначає соціальну спрямованість економіки (ч. 4 ст. 13) та встановлює способи здійснення, задоволення та захисту соціальних прав та інтересів (ст.36, ст. 44), а також гарантує право громадян на соціальний захист (ст. 46)» [16].

Однак необхідність врахування специфіки процесів соціального, демографічного та економічного розвитку кожної місцевої громади при розробці механізмів управління розвитком систем соціального захисту відкриває значний простір для подальших досліджень.

Однак, необхідність врахування специфіки соціальних, демографічних, економічних процесів розвитку окремих територіальних громад при

виробленні управлінських механізмів розвитку їх систем соціального захисту формує значний простір для подальших досліджень.

Громада – «групова соціальна спільнота, члени якої мають спільні географічні та соціокультурні ознаки (місце проживання, інтереси, віросповідання, цінності, національність тощо) і взаємодіють між собою з метою задоволення певних потреб чи розв’язання проблем» [13].

Територіальна громада – «це жителі об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний територіальний центр» [42].

Вивчення соціального захисту на рівні громади допоможе нам краще зрозуміти фактори, які впливають на ефективність програм соціального захисту, і те, як їх можна оптимізувати для задоволення потреб людей.

Зокрема, окремі теоретичні дослідження сутності соціального захисту, його форм та засобів забезпечення проводили такі відомі науковці: Бахур Н., Бичков С., Н.Борецька, В.Лаврухін, Г.Лопушняк, Е.Лібанова, О.Новікова, М.Руженський, І.Рудкевич, М. Туленко, А. Халецька та ін.

Теоретична та практична важливість, а також недостатня теоретична розробленість зумовили вибір теми дослідження «Механізм забезпечення соціального захисту населення територіальної громади».

Мета дослідження – розробити рекомендації для вдосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність та завдання соціального захисту населення територіальної громади;
- проаналізувати нормативно-правову базу у сфері соціального захисту мешканців громади;
- вивчити соціальний захист на прикладі Луцької територіальної громади;

- проаналізувати особливості реалізації цільових програм соціального захисту окремих категорій населення територіальної громади;
- навести пропозиції щодо удосконалення механізму забезпечення соціального захисту населення територіальної громади.

Об'єкт дослідження – соціальний захист населення.

Предмет дослідження – зміст, форми забезпечення соціального захисту населення територіальної громади.

Методи дослідження – загальнонаукові та емпіричні методи, а саме: аналіз; синтез; індукція; дедукція; порівняння; узагальнення, конкретизація, систематизація, статистичний.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для удосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади Висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані для підготовки відповідних методичних матеріалів, навчально-методичних комплексів, спеціалізованих курсів тощо.

Апробація результатів та їх публікація. Результати бакалаврського дослідження апробовані під час проходження переддипломної практики, а також обговорені на засіданні кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки; результати дослідження «Механізми забезпечення соціального захисту населення територіальної громади» відображені в збірнику наукових праць «Педагогіка» XVI Міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» (14 травня 2025 р.).

Експериментальне дослідження проводилося на базі Департаменту соціальної політики Луцької міської ради.

Структура роботи. Бакалаврське дослідження складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Сутність та завдання соціального захисту населення територіальної громади

Однією з основних функцій держави є забезпечення соціального захисту громадян, що є важливою складовою соціально-орієнтованої моделі розвитку України. Як соціальна держава, Україна прагне до ефективної системи соціального захисту, яка була посилена вступом країни до Європейського співтовариства та подоланням системних соціальних проблем.

Право громадян України на соціальний захист закріплено в Конституції. Так, відповідно до положень ст. 46 Конституції України, «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом» [16].

За визначенням інших авторів, під соціальним захистом (соціальним забезпеченням) розуміється «система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків

(хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо)» [5].

Основними складовими соціального захисту є:

- «соціальне страхування економічно активного населення»;
- «пенсійне забезпечення»;
- «соціальна допомога найбільш вразливим категоріям»;
- «надання матеріальної допомоги сім'ям з дітьми»;
- «компенсації, індексації та пільги населенню»;
- «соціальне обслуговування тощо» [19].

Поглиблення соціально-економічної кризи та агресивні ринкові відносини призвели до зниження рівня та якості життя значної частини населення, що зумовило необхідність підвищення ефективності соціального захисту, який покликаний зменшити соціальну напруженість, соціальне та майнове розшарування.

На цьому тлі особливо важливо забезпечити системний підхід до соціального захисту через чітке законодавство, включаючи постійні грошові виплати, компенсації з різних бюджетних рівнів та регулярну підтримку через різні фонди одноразових виплат та допомоги в натуральній формі.

Багатоаспектність поняття «соціальний захист» формує передумови розгляду його у широкому та вузькому розумінні. Так, «поняття соціальний захист у широкому розумінні визначають як: діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як: сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян досягнення соціально прийнятного рівня життя» [50, с. 36].

Соціальний захист є складною системою з точки зору її функцій та механізмів, які генерують соціальні виплати, забезпечуючи виконання

функцій соціальної допомоги та захисту на різних рівнях та за участю різних органів державної влади (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Складові системи соціального захисту населення

«Суб'єктами соціального захисту є всі громадяни, а не лише ті, які, зважаючи на об'єктивні обставини, втратили роботу (безробітні, пенсіонери, хворі, інваліди тощо)» [54].

Для розуміння сутності соціального захисту як комплексного механізму, необхідно враховувати, що, крім соціального забезпечення, він також включає в себе гарантування вимог охорони праці, доступ до охорони здоров'я, заходи з охорони навколишнього середовища та інші заходи, які створюють сприятливі умови для життя людей.

Заслуговує на увагу розгляд науковцями соціального захисту як «діяльності соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно- правових та соціально-економічних заходів, метою

яких є: по-перше, створення для непрацездатних належних умов для забезпечення своїх соціально-економічних та духовних потреб; по-друге, гарантоване забезпечення громадянам, які потребують соціальної допомоги, рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму» [60, с. 94].

Так, соціальний захист В.Скуратівський розглядає як «комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах» [59, с. 92].

У вузькому та широкому значеннях трактує соціальний захист Н.Болотіна. «У вузькому значенні, розуміння соціального захисту становить власне соціально-захисну діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків. У широкому значенні, соціальний захист становить зміст соціальних функцій держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі» [2, с. 56].

Отже, соціальний захист – це систематичне надання правової, матеріальної та фінансової підтримки вразливим групам населення, а також соціальне забезпечення економічно активних членів суспільства. Основними завданнями системи соціального захисту є «зменшення негативних наслідків бідності шляхом надання короткотермінової адресної допомоги бідним верствам населення; по-друге, запобігання бідності шляхом створення умов для участі громадян у належно оплачуваній продуктивній праці та соціальному страхуванні в працездатний період» [59, с. 86].

Розробка та впровадження ефективних механізмів соціального захисту в контексті стратегічних цілей суспільного розвитку є викликом для органів влади всіх рівнів і вимагає інтеграції зусиль усіх рівнів державної влади в багаторівневу модель управління, спрямовану на задоволення потреб людей та підвищення їхнього добробуту.

В умовах поглиблення кризових явищ у всіх сферах суспільного життя необхідно підвищувати рівень соціального захисту мешканців громад у

кожному регіоні шляхом розробки та впровадження гнучких шляхів і засобів, що враховують їхні потреби та запити, а також специфіку умов життя. Водночас необхідно гнучко реалізовувати національну політику соціального захисту через місцеві соціальні політики, що дасть змогу інтегрувати зусилля інституцій усіх рівнів та створити умови для ефективного виконання таких важливих соціальних завдань, як:

- створити сприятливі, стабільні та комфортні умови для життя і праці мешканців територіальних громад та усунути соціальну напругу.
- посилення чинників, що сприяють створенню сприятливих умов для життя мешканців територіальних громад, а також запобігання та усунення тих, що негативно впливають на якість їхнього життя та безпеку;
- забезпечити людям, які проживають у різних типах територіальних громад, доступ до соціальних благ і послуг, що відповідають їхнім специфічним потребам;
- створити сприятливі, стабільні та комфортні умови для життя і праці мешканців територіальних громад та усунути соціальну напругу.
- посилення чинників, що сприяють створенню сприятливих умов для життя мешканців територіальних громад, а також запобігання та усунення тих, що негативно впливають на якість їхнього життя та безпеку;
- допомога людям у місцевій громаді в працевлаштуванні, розвитку підприємництва, перекваліфікації, навчанні новим професіям та організації громадських робіт;
- створення умов для доступу незахищених верств населення місцевої громади до якісних послуг у житлово-комунальній, соціальній та культурній сферах;
- надання матеріальної, фінансової та психологічної підтримки людям, які перебувають у складних життєвих обставинах у місцевій громаді.

Для забезпечення ефективного соціального захисту мешканців територіальних громад важливо налагодити дієву співпрацю між органами влади на всіх рівнях при розробці та впровадженні механізмів. Водночас

науковці наголошують на корисності дотримання базових принципів при розробці систем соціального захисту, а саме «загальність в поєднанні з диференційованим підходом до різних демографічних груп населення. Це означає, що соціальні гарантії охоплюють все населення незалежно від форм зайнятості, статі, національності, прибутків. Система поширюється на весь життєвий цикл людини, захищає права та інтереси дітей, молоді, працездатних громадян, людей похилого віку. Однак форми здійснення соціального захисту мають відрізнятися для окремих верств громадян, у чому і полягає сутність принципу диференційованого підходу; інтеграція в цілісну систему соціальних гарантій на всіх рівнях: державному, регіональному, місцевому, рівні окремого трудового колективу з чітким визначенням прав, відповідальності і функцій кожного із цих рівнів, а також джерел ресурсного забезпечення; значне підвищення ролі особистих доходів у забезпеченні високого рівня життя і підтримка за рахунок бюджетних коштів соціально уразливих груп населення; використання науково обґрунтованих соціальних нормативів як основи при розробці державних, регіональних, місцевих програм соціального розвитку; гнучкість системи соціальних гарантій» [1].

Забезпечення соціального захисту населення територіальних громад на засадах соціальної справедливості, адресності соціальної допомоги, підвищення рівня соціальних гарантій та добробуту, взаємодоповнюваності механізмів розвитку для надання якісних соціальних послуг у сучасних умовах є одним із наскрізних індикаторів реформування соціальної сфери, державних фінансів, реформи оплати праці, пенсійного забезпечення, реформи децентралізації та реформи місцевого самоврядування, що досягається шляхом реалізації узгодженої соціальної політики на всіх рівнях. Він досягається шляхом проведення скоординованої соціальної політики на всіх рівнях.

Соціальний захист населення територіальних громад забезпечується комплексом інструментів та засобів, що реалізуються різними суб'єктами на різних рівнях влади. Так, загальна інституційна основа реалізації завдань

соціального захисту складається із законодавчого та нормативно-правового забезпечення політики зайнятості та регулювання ринку праці, політики секторальної децентралізації в соціальній сфері, політики доходів та податкової політики.

Органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування реалізують політику соціального захисту, адаптуючи механізми адміністративного впливу до специфіки регіональних і територіальних громад, використовуючи методи і прийоми, які максимально враховують потреби і запити населення.

У цьому контексті все більшого значення набувають розробка та застосування ефективних форм вертикальної та горизонтальної координації, узгодження зусиль органів влади всіх рівнів для налагодження ефективної співпраці, запобігання поглибленню соціальних криз, системного визначення рівня соціального розвитку регіонів та громад, усунення соціальних диспропорцій та протиріч, розв'язання соціальних конфліктів, реалізації загальнодержавних, регіональних та місцевих соціальних програм і проектів тощо.

Варто зазначити, що науковці стверджують, що в умовах зростаючої соціальної нестабільності та нових викликів для соціальної політики, «механізми соціального захисту, які включають окремі комбінації економічних, соціальних, правових і організаційних підсистем, спрямованих на забезпечення певних функцій і видів (сегментів) захисту (захист доходів працівників, охорону і медицину праці і т.д.), а також інструменти досягнення згоди між соціальними суб'єктами – тарифні угоди, колективні договори і трудові контракти» [53, с.64] повинні адаптуватись до специфіки завдань, що постають і умов їх розв'язання.

В умовах поглиблення кризових явищ у всіх сферах суспільного життя, зростання економічної та соціальної нестабільності, посилення вразливості населення до негативних чинників соціальний захист населення охоплює практично всіх мешканців територіальних громад, а для того, щоб бути

ефективним і досягти своєї кінцевої мети – поліпшення добробуту населення та сприяння вирішенню його нагальних проблем – механізми соціальної трансформації мають впроваджуватися системно, послідовно та гнучко, з урахуванням різних типів суспільних перетворень.

Соціальний захист - це система заходів, спрямованих на забезпечення гідного життя кожного члена суспільства, особливо тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах. Це соціальна політика, що реалізується на місцевому рівні через програми підтримки, соціальний захист, соціальні послуги, фінансову допомогу тощо.

Соціальний захист у місцевих громадах є особливо важливим, оскільки місцева влада найкраще розуміє потреби населення та може ефективно реагувати на конкретні проблеми.

Основні завдання соціального захисту населення на територіальній громаді:

- виявлення та підтримка вразливих груп населення – осіб з інвалідністю, пенсіонерів, малозабезпечених сімей, осіб, які потребують сторонньої допомоги тощо;
- забезпечення рівного доступу до соціальних послуг через розвиток мережі центрів соціального обслуговування, мобільних груп та консультаційних пунктів;
- реалізація державних та місцевих соціальних програм – субсидій, одноразових допомог, пільг;
- запобігання та подолання соціальної ізоляції – інтеграція в суспільство осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- підтримка зайнятості та професійної реабілітації – сприяння працевлаштуванню, підготовці та перепідготовці;
- захист прав та інтересів громадян – надання консультацій, правової допомоги, допомоги в соціальних та сімейних питаннях.

1.2. Нормативно-правова база децентралізації управління та її впровадження у сфері соціального захисту мешканців громади

Зважаючи на те, що основні умови життєдіяльності людини формуються на рівні територіальної громади, в якій вона проживає, процес децентралізації передає більшу частину управління соціальним захистом населення територіальної громади на місцевий рівень. Це особливо важливо у сфері соціального захисту, оскільки дає можливість місцевій владі вчасно та ефективно реагувати на потреби населення.

Коротко розглянемо основні інструменти та механізми реалізації децентралізації у цій сфері.

Конституція України – «закріплює право громад на місцеве самоврядування» (ст. 140–146) [16].

А саме в статті 140 наголошується, що «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [16].

Конституція України «закріпила перелік основних соціальних прав і свобод людини і громадянина: право громадян на працю, заробітну плату» (ст. 43); «право на відпочинок» (ст. 45); «право на страйк для захисту своїх соціальних і економічних інтересів» (ст. 44); «право на належний соціальний захист» (ст. 46); «право на житло (ст. 47), на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї» (ст. 48), «на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» (ст. 49); «право на безпечне для життя і здоров'я довкілля» (ст. 50); «право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання і виховання» (ст. 52); «право на державний захист сім'ї (ст. 53) на освіту (ст. 53)» [16].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» – «визначає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту» [42].

Так, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» в статті 34 визначено такі «повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері соціального захисту населення»:

а) власні повноваження – забезпечення надання соціальних послуг «відповідно до закону, встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення»; «організація для малозабезпечених громадян похилого віку, осіб з інвалідністю будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування» [42];

б) делеговані повноваження – забезпечення «відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»; «вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування»; «організації надання соціальних послуг бездомним особам»; «здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб» [42].

Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування прагне створити власну стабільну соціально-економічну систему, побудувати власну соціальну структуру, органічно інтегрувати систему соціального захисту та знайти соціально і економічно прийнятні способи організації виконання обов'язків з надання соціальних послуг.

Організаційна підтримка органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення територіальних громад при здійсненні ними своїх повноважень надається такими способами як:

- шляхом створення у складі виконавчих органів територіальних органів влади структурних підрозділів з питань соціального захисту населення;

- покладення завдань з виконання функцій соціального захисту на конкретних посадових осіб, делегованих органами місцевого самоврядування;

- надання соціальних послуг через територіальні центри;

- прийом усіх скарг з питань соціального захисту від керівників регіональних ЦНАПів;

- участь міських голів та створення віддалених робочих місць в округах міських голів;

- децентралізація надання соціальних послуг мешканцям територіальних громад. Це стосується, зокрема, призначення та виплати соціальних послуг у вигляді пенсій, допомог та субсидій.

Вибір реалізації механізмів соціального захисту мешканців територіальних громад при функціонуванні територіальних громад у складі нових укрупнених населених пунктів в умовах створення нової організаційно-функціональної структури територіальної громади визначається такими основоположними факторами, як інституційна спроможність громади реалізовувати можливості соціального захисту відповідно до вимог, передбачених законодавством, специфіка потреб в залежності від типу громади та специфіка потреб у соціальних послугах виходячи з характерних економічних і соціальних особливостей територіальної громади.

Науковці наголошують, «що залежно від ідентифікованих потреб громад і спроможності відповідного органу місцевого самоврядування надання соціальних послуг може здійснюватися силами однієї територіальної громади або шляхом об'єднання відповідних зусиль двох чи кількох громад відповідно до угод міжмуніципального співробітництва. У рамках першого підходу у структурі відповідного органу місцевого самоврядування

формують структурний підрозділ, уповноважують на виконання таких функцій фахівця із соціальної роботи тощо» [47].

Використання ефективних форм кооперативних організацій у сфері надання соціальних послуг при реалізації положень Закону України «Про співробітництво територіальних громад» надає додаткові важливі можливості для ефективного впровадження механізмів соціального захисту мешканців територіальних громад [46].

З метою створення сприятливих умов для реалізації права на соціальний захист мешканців територіальних громад, органи місцевого самоврядування повинні створити ефективні організаційно-функціональні структури, здатні надавати якісні соціальні послуги із застосуванням сучасних інструментів управління та передових технологій, організовувати прийом громадян та їх документів для призначення допомоги, надавати їм адміністративні послуги, визначати потреби мешканців територіальних громад у різних видах соціальних послуг, а також включення їх в локальні соціальні програми.

Органи місцевого самоврядування забезпечують державні гарантії соціального захисту на своїх територіях шляхом створення інституційного середовища для реалізації державної соціальної політики та формування місцевої соціальної політики через реалізацію положень нормативно-правової бази, забезпечуючи таким чином соціальний захист мешканців територіальних громад. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо реалізації механізмів соціального захисту мешканців територіальних громад на засадах правопорядку та законності визначається низкою важливих нормативно-правових актів.

Закріплені Конституцією України права на соціальний захист населення в Україні реалізуються через систему законодавчо-нормативних актів, які його регламентують. Це Бюджетний кодекс України, Закони України «Про зайнятість населення», «Про місцеве самоврядування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»,

«Про соціальний захист дітей війни», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю», «Про соціальні послуги», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та ін., Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерства соціальної політики України та ін. (див. додаток А).

Аналізуючи нормативно-правову базу соціального захисту населення органами місцевого самоврядування, можна зробити висновок, що вона створює сприятливе інституційне середовище для вирішення нагальних соціальних проблем, відображаючи виклики та вимоги соціально-економічного розвитку, процес трансформації суспільних відносин та публічного управління якістю життя населення.

Таким чином, децентралізація управління соціальним захистом значно посилила роль громад у забезпеченні соціального добробуту населення. Однак ефективність цієї реформи залежить від інституційної спроможності громад, належного фінансування та державної підтримки. Важливо також враховувати труднощі та виклики, які існують у багатьох громадах, а саме: різний рівень спроможності громад, брак кваліфікованих кадрів та необхідність більшої фінансової автономії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ЛУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Аналіз забезпечення соціального захисту жителів Луцької територіальної громади

Реалізація механізмів соціального захисту жителів територіальної громади значною мірою залежить від її соціально-економічних особливостей. Так, «Луцька міська територіальна громада Луцького району Волинської області утворена у 2019 році розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Волинської області» [31], шляхом приєднання Прилуцької сільської ради Ківерцівського району до Луцької міської ради обласного значення. У сучасному вигляді громада утворена відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 708-р.

До «складу Луцької територіальної громади входять 1 місто, 1 селище та 34 села. Склад громади: місто Луцьк, Прилуцький старостинський округ (с. Прилуцьке, с. Дачне, с. Жабка, с. Сапогове), Жидичинський старостинський округ (с. Жидичин, с. Клепачів, с. Кульчин, с. Липляни, с. Небіжка, с. Озерце), Боголюбський старостинський округ (с. Тарасове, с. Боголюби, с. Богушівка, с. Озденіж, с. Іванчиці), Княгининівський старостинський округ (с. Княгининок, с. Буків, сел. Рокиш, с. Брище, с. Зміїнець, с. Милушин, с. Милуші, с. Моташівка, с. Сирники) та Заборольський старостинський округ (с. Забороль, с. Антонівка, с. Великий Омеляник, с. Всеволодівка, с. Олександрівка, с. Одереди, с. Городок, с. Сьомаки, с. Шепель, с. Заболотці, с. Охотин). Кількість мешканців Луцької міської територіальної громади станом на 1 січня 2023 року – 243 482 особи, м. Луцька – 215 986 осіб» [17].

Соціальна політика Луцької міської ради відповідає визначеним напрямкам державної соціальної політики. Станом на 1 січня 2022 року «фактична кількість мешканців, які отримують різні види соціальних допомог та перебувають на обліку в ЄДАРП, становила 48 983 особи, з них»:

- «ветерани війни – 6 667 чол., в тому числі:
- учасники бойових дій – 3 241 чол. (в т.ч., яким виповнилось 85 років – 33 чол.);
- учасники війни – 1 685 чол.;
- особи з інвалідністю внаслідок війни 1 групи – 58 чол.;
- особи з інвалідністю внаслідок війни 2 групи – 383 чол.;
- особи з інвалідністю внаслідок війни 3 групи – 373 чол.;
- члени сім'ї померлого (загиблого) ветерана війни – 922 чол.;
- ветерани праці – 12 998 чол.;
- діти війни – 8 185 чол.;
- жертви нацистських переслідувань – 3 чол.;
- ветерани військової служби та органів внутрішніх справ – 1 999 чол.;
- особа з інвалідністю внаслідок походження військової служби – 98 чол.;
- реабілітовані громадяни – 47 чол.;
- особи з інвалідністю (крім осіб з інвалідністю внаслідок війни) – 8 456 чол.;
- багатодітні сім'ї – 1 312;
- діти з багатодітних сімей – 1 783 чол.» [57].

Постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи – 4 899 чол., в тому числі:

- «особа (ЧАЕС) 1 категорія – 381 чол.;
- особа (ЧАЕС) 2 кат. ліквідатор – 283 чол.;
- особа (ЧАЕС) - потерпілий 2 кат. – 107 чол.;
- дружини померлих громадян (ЧАЕС) – 113 чол.;
- потерпілі від наслідків ЧАЕС діти – 16 79 чол.;

- дитина з інвалідністю (ЧАЕС) – 17 чол.» [57].

Впродовж 2021 року призначено «державних соціальних допомог 21 421 одержувачам на загальну суму 384 278,8 тис. грн, з них:

- 10 813 допомог сім'ям з дітьми на суму 126 054,9 тис. грн;
- 1 381 державних соціальних допомог малозабезпеченим сім'ям на суму 55 009,5 тис. грн;
- 3 698 особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю на суму 1 454,7 тис. грн.» [57].

Станом на 01 січня 2022 року отримувачами житлової субсидії у грошовій готівковій формі в Луцькій міській територіальній громаді були 17 404 домогосподарств.

За 2021 рік сума отриманих громадянами субсидій склала 25 4387,88 тис. грн, середній розмір житлової субсидії становив – 730,87 грн.

У 2021 році були призначені субсидії 50 домогосподарствам громади на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.

Пільги на житлово-комунальні послуги надаються у грошовій готівковій або безготівковій формі. Станом на 01 січня 2022 року у безготівковій формі пільги отримували 4 367 осіб, у готівковій – 4 107 особи.

На обслуговуванні в «Територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Луцької міської територіальної громади» у 2024 році «перебуває 3 496 мешканців громади, із яких 957 отримують послугу догляду вдома (в т.ч. 111 осіб – у сільській місцевості). Всього ж за 2023 рік надано 448 793 соціальні послуги для 4 310 громадян» [57].

Щороку ми отримуємо все більше звернень від місцевих жителів, які гостро потребують фінансової допомоги на лікування, реабілітацію, проживання тощо. Більшість таких звернень надходить від найбільш вразливих груп населення, які постраждали від погіршення економічних

умов в умовах воєнного стану: особи з інвалідністю, люди похилого віку та самотні громадяни [48].

Основними напрямками роботи у сфері соціального захисту в Луцькій громаді є:

- «призначення державних соціальних допомог;
- виявлення соціально незахищених мешканців громади;
- адресна матеріальна підтримка соціально вразливих груп населення громади;
- забезпечення реалізації права на пільги окремих пільгових категорій громадян;
- підтримка внутрішньо переміщених осіб;
- надання комплексної допомоги ветеранам і членам їхніх сімей;
- підтримка осіб (сімей) у складних життєвих обставинах та людей поважного віку;
- оздоровлення та відпочинок пільгових категорій громадян» [48].

Впродовж 2024 року від жителів територіальної громади надійшли звернення щодо:

- «житлових субсидій – 2650;
- пільги на оплату ЖКП – 1798;
- надання допомоги на проживання ВПО – 2464;
- акту встановлення факту догляду – 89;
- повідомлення власника житлового приміщення про тимчасове безоплатне розміщення ВПО – 45;
- компенсації витрат за тимчасове безоплатне розміщення ВПО – 621;
- добровільного повернення коштів – 14;
- надання адресної грошової допомоги (за рахунок коштів місцевого бюджету) – 134;
- видачі/продовження посвідчення багатодітної сім'ї – 1281;
- проставлення пільгового штампу в пенсійних посвідченнях для осіб з інвалідністю – 724;

- виплати допомоги на поховання – 232;
- введення квитанції за надання послуги «муніципальна няня» – 157» [14].

Згідно з Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» було прийнято звернення за призначенням допомог, а саме:

- «одноразової допомоги при народженні дитини – 929;
- допомоги по вагітності та пологах – 629;
- на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням – 151;
- самотнім матерям – 551;
- допомога при усиновленні – 10;
- допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною – 27» [14].

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» звернулось 2856 осіб [14].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 02.08.2000 №1192 «Про надання щомісячної грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I та II групи внаслідок психічного розладу» звернулось 635 осіб.

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» та постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2019 №250 «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям» прийнято 453 заяв на призначення державної допомоги на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях.

Згідно Закону України «Про соціальні послуги» та постанови Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 859 «Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі» звернулося 548 осіб.

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дитині з інвалідністю» звернулось 924 осіб. Прийнято документи для призначення надбавки на догляд від 234 заявників.

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію та особам з інвалідністю» за звітний період звернулось 329 осіб, із яких: «за призначенням допомоги на догляд одиноким особам, яким виповнилось 80 і більше років – 74, по втраті годувальника – 57, які не мають права на пенсію 198» [14].

У відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 №189 «Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» звернулось 101 особа.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 04.02.2009 № 120 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виплат одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати – героїня»» розглянуто 16 звернень.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 № 68 «Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» було прийнято 24 справи.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 744 «Деякі питання реалізації пілотного проекту з монетизації одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» прийнята 756 заяв на монетизацію допомоги та 4 – на видачу натуральної допомоги.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.05.2012 № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» було прийнято 3 звернення.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 «Про порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» видано 1297 довідок ВПО та внесені зміни до 2318 довідок Єдиної інформаційної бази даних внутрішньо переміщених осіб, видано 69 дублікатів довідки ВПО.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 №1098 продовжено виплати тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату 21 особі.

Упродовж 2024 року призначено та виплачено 20675 одержувачам державних соціальних допомог на загальну суму 465580,5 тис. грн.

Згідно з Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» призначено 8 898 допомог, а саме:

- 7767 одноразових допомог при народженні дитини;
- 646 допомог по вагітності та пологах;
- 171 допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням;
- 260 допомог на дітей одиноким матерям;
- 23 допомоги при усиновленні;
- 31 допомога особі, яка доглядає за хворою дитиною» [14].

Сім'ям з дітьми нараховано та профінансовано допомог на суму 102 972,9 тис. грн.

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» було призначено 1354 сім'ям та виплачено допомогу на суму 69 170,9 тис. грн.

Допомогу згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 02.08.2000 № 1192 «Про надання щомісячної грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I та II групи внаслідок психічного розладу» отримують 525 осіб. Допомогу нараховано та профінансовано в сумі 13 829,3 тис. грн.

4227 особам було призначено та виплачено допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» на суму 184 406,6 тис. грн.

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію та особам з інвалідністю» за звітний період призначено 1832 сім'ям, із яких: на догляд одиноким особам, яким

виповнилось 80 і більше років – 556, по втраті годувальника – 344, особам з інвалідністю загального захворювання – 932. Допомог призначено на загальну суму 37 693,1 тис. грн.

У відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 № 189 «Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» призначено та профінансовано тимчасову державну допомогу 92 особам на загальну суму 2 266,5 тис. грн.

У дослідженні зроблено висновок, що соціальний захист мешканців Луцького територіальної громади здійснюється комплексно, загалом охоплює всі проблемні сфери соціальної допомоги та соціальних послуг і спрямований на врахування вимог та потреб мешканців громади.

2.2. Організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту у жителів досліджуваної територіальної громади

Реалізація завдань органів місцевого самоврядування щодо забезпечення доступності якісних соціальних послуг для мешканців територіальної громади, створення сприятливих умов для їх життя та розвитку вимагає створення якісно нових механізмів організації соціального захисту.

Механізми соціального захисту мешканців територіальної громади мають бути адаптовані до соціально-економічних особливостей цієї громади та органічно інтегровані в місцеву соціальну політику. Багатовимірний характер територіального соціального захисту вимагає, щоб він надавався комплексно на основі взаємоузгоджених управлінських впливів, які належним чином викладені в організаційному плані.

Створення Луцької територіальної громади ставить питання про формування ефективної організаційної структури управління її соціальним

розвитком і, зокрема, створення системи соціального захисту з урахуванням специфічних особливостей території, рівня розвитку населених пунктів, віддаленості від міських центрів та проблем секторального реформування.

При цьому організаційне забезпечення реалізації механізму соціального захисту мешканців досліджуваної територіальної громади слід розглядати як форму організаційної та управлінської діяльності, що керує процесом створення сприятливого середовища для надання соціальних послуг та забезпечення соціальної безпеки мешканців громади. З цієї точки зору, структура управління – це система розподілу компетенцій та форм взаємодії між органами управління, що входять до складу громади, та людьми, які працюють у громаді. Організаційна структура відображає управлінські відносини, розподіл повноважень і сфер впливу між різними рівнями та сегментами управління [4, с. 67].

Департамент соціальної політики Луцької міської ради є основою інституційного забезпечення соціального захисту в Луцькій територіальній громаді.

У відповідності до Положення про управління соціальним захистом населення (УСЗН) основними його завданнями є: «забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, соціальної підтримки та надання послуг сім'ям, у тому числі сім'ям з дітьми, вразливим верствам населення, зокрема особам похилого віку, особам з інвалідністю, ветеранам війни, учасникам АТО/ООС та членів їх сімей, постраждалим учасникам Революції Гідності, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, сім'ям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, малозабезпеченим, внутрішньо переміщеним особам, іншим категоріям осіб, які згідно із законодавством України мають право на пільги, компенсації, допомоги та інші заходи соціальної підтримки» [40].

Управління соціальної політики виконує функції координації роботи Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) м. Луцька. Управління соціальної політики виконує функції

координації роботи Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) м. Луцька; забезпечення соціальної інтеграції людей з інвалідністю; реалізація державної політики у сфері реабілітації дітей з інвалідністю; забезпечення реалізації державної політики у сфері реабілітації та соціальної адаптації учасників АТО; реалізація державної політики у сфері забезпечення житлом окремих пільгових категорій громадян; забезпечення реабілітації осіб з інвалідністю, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи [40].

Організаційна структура департаменту соціальної політики Луцької міської ради покликана забезпечити ефективне виконання вищезазначених завдань (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Структура департаменту соціальної політики Луцької міської ради.

Структурні підрозділи департаменту соціальної політики виконують основні завдання щодо забезпечення соціального захисту населення Луцької територіальної громади.

Структурний підрозділ виконує основне завдання із забезпечення соціального захисту населення в Луцькій територіальній громаді.

Дослідження організації діяльності департаменту соціальної політики Луцької міської ради дає підстави стверджувати, що вона дозволяє йому належним чином виконувати покладені на нього завдання у сфері соціального захисту населення. Організаційна структура департаменту є оптимальною. Розподіл обов'язків між структурними підрозділами чітко визначений та закріплений у посадових інструкціях працівників. Існує чіткий розподіл обов'язків та відповідальності. Горизонтальні та вертикальні управлінські зв'язки в громадських організаціях існують і сприяють їх ефективному функціонуванню.

Департамент «Центр надання адміністративних послуг у місті Луцьку» відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної реалізації механізмів соціального захисту мешканців територіальної громади.

Регіональний центр надання адміністративних послуг надає адміністративні послуги мешканцям області з метою забезпечення їх соціального захисту та сприяння реалізації права на якісні соціальні послуги та соціальні виплати. На сайті Луцької міської ради можна знайти детальну інформацію про перелік адміністративних послуг, які надають «Центри надання адміністративних послуг», та умови їх надання [39].

Використовуючи новітні інструменти та методики інформування, консультування, медіації, адвокації, соціальної профілактики, соціального супроводу, кризового менеджменту в складних нетипових ситуаціях, соціальної адаптації, соціальної інтеграції та реінтеграції, працівники відділу соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді забезпечують наступні аспекти соціального захисту мешканців територіальних громад як «проведення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання потраплянню в складні життєві обставини осіб та сімей з дітьми; надання особам і сім'ям з дітьми комплексу соціальних послуг відповідно до їх потреб згідно з переліком, затвердженим центральним

органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері сім'ї та дітей, з метою подолання складних життєвих обставин та мінімізації негативних наслідків таких обставин» [41].

Соціальну допомогу мешканцям громади переважно надає Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) у Територіальній громаді міста Луцька, який зосереджується на наданні соціальних послуг людям похилого віку, невиліковно хворим та особам, які потребують тривалого лікування, особам з психічними та поведінковими розладами, особам з інвалідністю, бездомним, безробітним та малозабезпеченим верствам населення.

Організаційну структуру «Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) формують такі структурні підрозділи»:

- «5 відділень соціальної допомоги вдома;
- відділення денного перебування;
- відділення організації надання адресної натуральної допомоги;
- відділення соціально-психологічних послуг» [58].

Перелік соціальних послуг, що надаються структурним підрозділом Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг), затверджується рішенням Луцької міської ради.

Діяльність Територіального центру соціального обслуговування організована таким чином, що «дозволяє забезпечувати надання широкого спектру соціальних послуг на постій основі, періодично, одноразово, на екстренній (зумовленій кризовими ситуаціями) основі» [58].

Для розширення можливостей збільшення обсягів та підвищення якості надання послуг, Територіальним центром соціального обслуговування надаються «соціальні послуги за рахунок бюджетних коштів, із застосуванням диференційованої оплати з врахуванням доходів отримувача соціальної послуги, за рахунок оплати послуг отримувачем

або третьою особою» [58].

Таким чином, організаційне забезпечення реалізації механізмів соціального захисту мешканців територіальної громади міста Луцька в цілому дозволяє належним чином проводити роботу з соціального розвитку та гнучко реагувати на потреби мешканців громади. Проте важливою передумовою підвищення ефективності соціального захисту мешканців територіальної громади є покращення координаційних зв'язків між структурними підрозділами виконавчого комітету Луцької міської ради у розробці та впровадженні механізмів реалізації соціальних послуг, розробка програмних документів, які чітко визначають цілі, системно скоординований підхід до їх досягнення шляхом залучення потенціалу всіх суб'єктів до реалізації політики громади.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ЛУЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Особливості реалізації цільових програм соціального захисту окремих категорій населення

Основою проектування механізмів соціального захисту населення територіальних громад є виявлення факторів, що визначають середовище соціального розвитку територіальних громад, та факторів, на які необхідно впливати для досягнення реального поліпшення умов життя населення. Слід підкреслити, що забезпечення соціального захисту є складним, багатоаспектним управлінським завданням, яке потребує виявлення всього комплексу факторів, які мають вплив на задоволення соціальних потреб населення, оптимального поєднання інструментів управління та їх узгодженого застосування в межах єдиного функціонального механізму.

Слід зазначити, що ключовим фактором у розробці та впровадженні механізмів соціального захисту на рівні громади є рівень і структура ресурсів, доступних для вирішення відповідних проблем.

Дослідження показало, що розробка та впровадження ефективних механізмів соціального захисту мешканців в Луцькій громаді має програмний характер. Основні завдання та заходи щодо соціального захисту мешканців даної громади системно розробляються та реалізуються в рамках цільових програм соціального захисту населення.

Проаналізуємо деякі програми соціального розвитку громади у Луцьку.

У 2025 році на соціальний захист із загального фонду бюджету громади будуть виділені 124 477,0 тис. грн.

У Луцькій громаді діє:

- Програма соціального захисту населення. Програма спрямована на надання соціальної підтримки пільговим та вразливим категоріям

населення, зокрема особам з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, самотнім людям похилого віку, постраждалим внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, ветеранам війни в Афганістані та сім'ям загиблих воїнів, дітям-сиротам, підтримку громадських та благодійних організацій, а також безробітним та малозабезпеченим особам, які перебувають у складних життєвих обставинах. загальний обсяг фінансування програми на період 2023-2025 років становить 106,562 млн євро. Загальний обсяг фінансування програми на період 2023-2025 років становить 165,682 млн грн. На 2023 рік виділено 31 мільйон гривень [48].

- Програма соціальної адаптації осіб з інвалідністю Луцької громади. Метою програми є включення людей з інвалідністю в активне соціальне життя шляхом залучення їх до надання послуг з урахуванням їхніх здібностей та потреб. Основним напрямком діяльності програми є залучення людей з інвалідністю до послуг, що надаються департаментом соціальної політики на підставі цивільно-правового договору. Наразі в громаді міста Луцьк проживає понад 21 200 осіб з інвалідністю [48].

- Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів війни і членів їхніх сімей – це комплекс заходів, що реалізуються на місцевому рівні для надання додаткових пільг і соціальних гарантій у доповненні до тих, які передбачені законодавством, з метою забезпечення економічної, соціальної, медичної, психологічної підтримки та допомоги у вирішенні соціально-побутових і сімейних проблем.

На реалізацію «Комплексної програми соціальної підтримки ветеранів війни та членів їх сімей» на 2024-2026 роки» в бюджеті громади буде передбачено видатки в сумі 38 986,0 тис. грн, у т. ч.:

У рамках комплексної програми департамент соціальної політики реалізує низку заходів у сфері соціального захисту та матеріальної допомоги ветеранам війни та членам їхніх сімей, зокрема:

- забезпечення відпочинку шляхом проведення заходів психологічної реабілітації, направлення до санаторіїв та оздоровчих закладів у встановленому порядку – 6 504,0 тис. грн;

- забезпечення організації навчання у порядку та на умовах, визначених відповідним рішенням Виконавчого комітету з питань навчання учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, членів сімей загиблих (померлих), членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, бійців-добровольців, постраждалих учасників Революції Гідності – 1 007,0 тис. грн;

- надання адресної грошової допомоги на оплату житлово-комунальних послуг на умовах та в порядку, визначених відповідним рішенням виконкому міської ради – 14 400,0 тис. грн;

- забезпечення організації поховання загиблих військовослужбовців та відшкодування пов'язаних з цим витрат – 1 900,0 тис. грн;

- надання одноразової матеріальної допомоги у розмірі 15,0 тис. грн. військовослужбовцям, призваним на військову службу за контрактом про проходження військової служби у Збройних Силах України – 1 005,0 тис. грн;

- надання адресної матеріальної допомоги матерям загиблих (померлих) військовослужбовців, матерям зниклих безвісти військовослужбовців та матерям військовополонених до Дня матері у розмірі 3 000 – 1 200,0 тис. грн. одноразово;

- надання адресної матеріальної допомоги сім'ям загиблих, сім'ям українських бійців, сім'ям зниклих безвісти військовослужбовців та сім'ям військовополонених (одноразово) – 6 000,0 тис. грн;

- надання матеріальної допомоги на встановлення пам'ятників на могилах загиблих на умовах та в порядку, встановлених відповідним рішенням виконавчого комітету міської ради – 2 000,0 тис. грн;

- особи, нагороджені орденом «Золота Зірка» та званням Герой України, отримують 150,0 тис.грн. як компенсацію за щорічні витрати на автомобільне паливо;
- одноразова адресна грошова допомога на вирішення соціально-побутових проблем та лікування – 4 500,0 тис. грн. [48].
- Програма «Соціальні виплати дітям», основним заходом якої є призначення та виплата щомісячної допомоги на дітей учасників бойових дій. Допомога виплачується у розмірі прожиткового мінімуму для відповідної категорії осіб до досягнення дитиною 18 років (або 23 років у разі навчання за денною формою). На період 2024-2026 років «Програма соціального захисту дітей у громадах Луцької міської громади» профінансована на суму 10 982,4 тис. грн. В рамках програми виплати для 286 дітей розраховані в розмірі від 2 563 грн до 3 196 гривень залежно від віку дитини [48].

Таким чином, обмеженість ресурсів та несприятливі умови спонукають органи місцевого самоврядування переглянути методи та механізми управління, які дають можливість мешканцям територіальних громад обирати оптимальні варіанти досягнення комплексних цілей соціального захисту.

3.2. Удосконалення механізму забезпечення соціального захисту населення Луцької територіальної громади

Система соціального захисту в Луцькій територіальній громаді охоплює понад 108 000 мешканців, або 44% від загальної кількості населення. Вона включає в себе надання допомоги та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, державних соціальних допомог, реабілітацію пільгових категорій населення, соціальну підтримку осіб з інвалідністю, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів війни та інших.

Створення умов для кращої якості життя – одне з головних завдань ТГ.

З метою забезпечення ефективної інституційної та функціональної підтримки системи соціального захисту населення Луцької міської громади, налагодження чіткого механізму взаємного узгодження та координації дій усіх зацікавлених сторін у формуванні та реалізації місцевої політики соціального захисту, спрямованої на підвищення якості соціальних послуг та запобігання і подолання соціальних ризиків, необхідно застосувати цілісний підхід до вирішення завдання підвищення якості соціальних послуг, запобігання та подолання соціальних ризиків на комплексній основі.

При цьому запровадження інтегрованої моделі організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади має базуватись на «формуванні таких базових умов:

- солідарності – єдності жителів громади, яка породжує єдність інтересів, завдань, стандартів і взаєморозуміння, або ж ґрунтується на них;
- субсидіарності, яка визначає розподіл повноважень між різними суб'єктами місцевого самоврядування, наприклад структурними підрозділами виконавчого комітету і старостами;
- самоуправління, що визначає можливості та повноваження територіальної громади для забезпечення доступу до якісних соціальних послуг жителів всіх населених пунктів;
- самоорганізації, яка забезпечує вирішення локальних соціальних проблем самими жителями територіальної громади» [54].

Враховуючи результати аналізу рівня соціального захисту мешканців Луцької громади, а також вимоги, які ставляться до цієї сфери як з боку держави, так і з боку споживачів соціальних послуг, пропонується виокремити такі напрями соціального захисту в громаді:

- створення системи моніторингу соціального захисту та соціальних послуг для мешканців територіальної громади на рівні місцевої громади;
- розробка програм та створення сприятливих умов для надання соціальних послуг соціально вразливим верствам населення (наприклад,

самотнім людям похилого віку, ветеранам, постраждалим внаслідок аварії на ЧАЕС, ветеранам війни та їх сім'ям);

- підтримка психологічної та реабілітаційної підтримки для інтеграції вразливих груп населення в активне соціальне життя;

- створення комфортного соціального простору для осіб з інвалідністю та забезпечення їх безбар'єрного доступу до соціальних об'єктів, дитячих майданчиків тощо;

- запобігати соціальному сирітству, безпритульності та бездоглядності дітей у територіальній громаді та своєчасно виявляти сім'ї зі складними життєвими обставинами.

Реалізація системи визначених напрямів з використанням програмних і проектних інструментів сприятиме розвитку системи соціального захисту мешканців Луцької територіальної громади.

Вирішення завдання щодо розвитку інтегрованих процесів організації надання соціальних послуг жителям територіальної громади має забезпечити комплексність соціальних послуг «на основі оцінки потреб дітей і сімей, забезпечення активної участі клієнтів у плануванні й моніторингу соціальних послуг, залучення ресурсів громади до вирішення проблем дітей і сімей, подолання складних життєвих обставин» [62, 2014].

Водночас необхідно створити систему діагностики соціальних проблем мешканців громади, визначення потреби в соціальних послугах та вимог до їх надання, налагодження ефективної взаємодії між соціальними службами та користувачами соціальних послуг в рамках створення єдиного інформаційного простору з використанням різних форм і методів комунікативної взаємодії.

У руслі використання інтегрованих технологій у системі соціального захисту відповідної територіальної громади, пропонується організувати мобільні фронт-офіси в сільських населених пунктах для об'єднання зусиль у наданні соціальних послуг мешканцям громади. Включення в роботу мобільних фронт-офісів різних фахівців і послуг вимагає створення

ефективних механізмів професійної інтеграції та командної роботи в рамках мультидисциплінарних команд.

Інтегрована модель інституційно-функціонального забезпечення соціального захисту населення Луцької територіальної громади має створити таку систему надання соціальних послуг, де процеси та механізми надання конкретного виду послуг узгоджені між собою та базуються на критерії соціальної ефективності, покращення якості та підвищення рівня задоволеності споживачів і надавачів послуг.

Для досягнення цього необхідно розробити механізми інтегрованого управління для вирішення існуючих проблем у підсистемі соціального захисту та визначити можливості розширення їх вирішення через механізми співпраці, взаємопідсилення та взаємодії між усіма суб'єктами, що беруть участь в управлінні соціальним розвитком територіальної громади.

Важливою зміною в секторі соціального захисту за роки незалежності України стала поява неурядових організацій. Ці організації взяли на себе місію вирішувати загальні соціальні проблеми або проблеми окремих груп користувачів соціальних послуг. Однак для того, щоб неурядові організації могли ефективно виконувати свої функції у сфері соціального захисту, їм необхідно подолати низку проблем, серед яких фрагментарність, недостатнє використання можливостей взаємодії з державними та міжнародними структурами, низька поінформованість громадськості про їхню діяльність, відсутність традицій громадянського суспільства та недосконалість законодавчої бази для діяльності неурядових організацій.

Основний аспект співпраці з недержавними надавачами послуг стосується місцевих органів влади і є передумовою ефектної трансформації ринку постачальників соціальних послуг, а саме:

- забезпечити якість послуг, що надаються недержавними надавачами, а також відповідну підготовку та досвід їхнього персоналу;
- провести якісну оцінку потреб у соціальних послугах, включаючи оцінку спроможності існуючих надавачів;

- покращити спроможність існуючих неурядових організацій надавати соціальні послуги, в тому числі їх здатність надавати послуги та отримувати стабільне фінансування своєї діяльності;

- успішна передача надання послуг неурядовими організаціями вимагатиме від місцевої влади значних ресурсів для проведення різноманітних заходів з неурядовими організаціями, що потребуватиме збільшення штату відповідних структурних підрозділів, а також додаткового навчання персоналу;

- на ринку має бути достатня кількість надавачів послуг для забезпечення справжньої конкуренції;

- необхідність розширення мережі надавачів соціальних послуг у невеликих громадах шляхом стимулювання, навчання, фінансування тощо;

- необхідність додержання практично всіма надавачами соціальних послуг однакових стандартів незалежно від їх організаційно-правової форми; та наявності реєстрації в реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг;

- важливість збереження громадою існуючих державних та комунальних надавачів та інтеграції недержавних надавачів в існуючу систему надання послуг у громадах;

- переосмислення поточної моделі фінансування соціальних послуг та перерозподіл спроможності між місцевим та національним рівнями [56].

Отже, для вдосконалення механізмів забезпечення соціального захисту населення Луцької територіальної громади потребують вирішення низки питань, а саме: оптимізація управлінських процедур та оцифрування послуг, підвищення адресності та ефективності соціальної допомоги, покращення доступу до соціальної інфраструктури та послуг, підвищення корпоративної соціальної відповідальності та громадянської активності, забезпечення фінансової стійкості системи соціального захисту населення.

ВИСНОВКИ:

За результатами бакалаврського дослідження ми дійшли таких висновків:

Роль соціальної сфери та її складової – соціального захисту, яка зосереджена на забезпеченні належних умов життя, соціальних прав та підтримки у складних життєвих ситуаціях, є визначальною для сталого динамічного розвитку регіональних громад.

Соціальний захист – це складний механізм, який забезпечує економічну, правову, організаційну та психологічну підтримку вразливих верств населення та економічно активних членів суспільства, запобігає соціальним кризам та знижує соціальну напругу.

Зв'язок соціального захисту з потребами людей, а також спрямованість соціального захисту на створення сприятливих умов для життя і розвитку особистості надають системі соціального захисту територіального характеру і є важливими у формуванні сприятливого соціального простору територіальних громад.

Створення ефективних механізмів соціального захисту мешканців територіальної громади є викликом для органів місцевого самоврядування, який потребує розробки та застосування адаптивних та ефективних методів управління з урахуванням потреб, запитів та умов життя мешканців кожної територіальної громади.

Місцеві органи влади забезпечують соціальний захист мешканців територіальної громади шляхом застосування положень чинної законодавчої та нормативно-правової бази щодо реалізації державної соціальної політики, а також шляхом розробки місцевих програмних документів щодо реалізації місцевої політики соціального захисту.

Організаційну основу соціального захисту в досліджуваній громаді становлять Департамент соціальної політики Луцької міської ради, ЦНАП, Управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді ЛМР, територіальний

центр соціального обслуговування. Загалом, організаційне забезпечення соціального захисту дозволяє належним чином реалізовувати завдання соціальної політики та гнучко реагувати на потреби мешканців громади. Для підвищення ефективності соціального захисту мешканців громади рекомендується залучати до вирішення цих питань громадські організації та бізнес-структури.

Дослідження показало, що функціональні механізми соціального захисту населення Луцької територіальної громади ґрунтуються на використанні програмного підходу. Основні завдання та заходи соціального захисту реалізуються в рамках програми соціально-економічного розвитку Луцької територіальної громади та місцевих цільових соціальних програм, які сприяють вирішенню нагальних соціальних проблем.

З метою удосконалення організаційно-функціонального забезпечення реалізації механізмів соціального захисту в громадах Луцької територіальної громади рекомендується використовувати інтегрований підхід, який органічно поєднує інтегровану систему управління, інтегровану стратегію, інтегровані процеси та інтегровані технології для створення інтегрованої моделі соціального захисту.

З метою забезпечення якості соціальних послуг, що надаються населенню Луцької територіальної громади, органам місцевого самоврядування слід зосередити увагу на ефективному вирішенні наступних питань: забезпечення підвищення кваліфікації працівників комунальних закладів, що надають соціальні послуги; координація діяльності системи надання соціальних послуг; налагодження взаємодії між комунальними закладами, що надають соціальні послуги, та бізнес-структурами, які надають допомогу вразливим верствам населення; забезпечення дотримання прав отримувачів соціальних послуг тощо.

Одним із шляхів покращення соціального захисту є підвищення ролі недержавних громадських організацій у цій сфері. Для посилення їхньої роботи у сфері соціального захисту необхідно вдосконалити нормативно-

правову базу благодійності та надати їм спеціальні податкові пільги для реалізації соціальних проектів і програм, які наразі не надаються або надаються в недостатньому обсязі з боку держави.

Удосконалення механізмів забезпечення соціального захисту мешканців Луцької територіальної громади можливе через своєчасне надання послуг, які сприяють запобіганню виникненню проблемних ситуацій, розвиток ринку соціальних послуг через розбудову інфраструктури надання соціальних послуг та залучення надавачів з недержавного сектору до надання соціальних послуг, створення оптимальних моделей фінансування соціальних послуг в громаді, участь людей, причетних до розвитку громади, у створенні сприятливих умов для розвитку громади та забезпечення відкритості цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бичков С. І. Сучасна система соціального захисту в Україні. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=377>
2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000, № 4. С. 36.
3. Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. Успішна територіальна громада: будуємо разом. Харків: Фактор, 2018. 128 с.
4. Ващенко О.П Теорія та практика побудови організаційних систем управління: Навчальний посібник. Київ: ДУТ, 2017. 112 с.
5. Від соціального захисту населення залежить добробут громади / Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. URL: <https://decentralization.ua/news/8250?page=0>
6. Гребя Р. Механізми реформування системи соціальних послуг в Україні: державно-управлінський аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 1(32). С. 62-67.
7. Децентралізація влади в Україні: оцінювання результатів формування та розвитку самодостатніх громад : монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, І. А. Чикаренко. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 292 с.
8. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року №688-р URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR160474>
9. Діяльність громад у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей. URL: <https://decentralization.ua/news/13140>
10. Драгомирецька Н. М., Піроженко Н. В., І. В. Матвеєнко Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку : навч. посіб. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 290 с.
11. Дубич К. В. Механізми державного управління соціальними

послугами : зарубіжний досвід та українські реалії : монографія. К. : Вид-во НАДУ при Президентіві України, 2015. 386 с.

12. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. *Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»* №3, 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_3_7

13. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.

14. Звіт про роботу виконавчого органу. <https://www.lutskrada.gov.ua/departments/departament-sotsialnoi-polityky/contacts>

15. Ільчук Л. І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад). *Соціально-трудова відносини: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 114–121.

16. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

17. Коротка інформація про Луцьку міську територіальну громаду, розташування, клімат. URL : <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/korotka-informatsiia-pro-lutsku-misku-terytorialnu-hromadu-roztashuvannia-klimat>

18. Коленда Н. В., Колосок А. М., Черчик А. О., Черчик Л. М. Соціальне підприємництво та соціально відповідальний бізнес в системі забезпечення соціальної безпеки населення: монографія. Луцьк : Терен, 2017. 136 с. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/16520>

19. Кравченко М.В. Захист соціальний. *Енциклопедія державного управління : у 8 т.* /Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с. С. 270- 271.

20. Лисяк Л. В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського*

університету. Серія : Економіка. 2017. Т. 25. Вип. 11(1). С. 23-30.

21. Луцька рада затвердила Програму економічного та соціального розвитку Луцького району на 2022-2023 роки. URL: <https://pershyj.com/p-u-lutsku-zatverdili-programu-ekonomichnogo-ta-sotsialnogo-rozvitku-gromadi-na-2023-rik-61418>

22. Мельник О.М., Колосок А.М. Соціальний захист пільгових категорій громадян. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 181-187. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.26>

23. Методичні рекомендації щодо впровадження інтегрованої системи соціального захисту, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України №282 від 20.02.2019 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/metodichni-materiali.html?PrintVersion>

24. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей. Затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 30.12. 2020. №868. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0868739-20>

25. Новікова О.Ф., Логачова Л.М. Особливості фінансування соціальної інфраструктури в процесі бюджетної децентралізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 1 (47). С. 4-12.

26. Огляд законодавства у сфері освіти щодо повноважень й обов'язків органів місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/182/%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0.pdf>

27. Павлюк А. П. Секторальна децентралізація в Україні: результати реформи та пріоритети розвитку. *Стратегічні пріоритети*. 2017. №3 (44). С.113-124.

28. Плисенко Г.П. Практика вдосконалення системи соціальних послуг у форматі «прозорий офіс». *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 19. С. 55-60.

29. Попик Ю. В. Організація діяльності інтегрованих соціальних служб в територіальних громадах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2016. Вип. 2. С. 193-196.

30. Порядок організації надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP200587>

31. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Волинської області : Розпорядження Кабінету Міністрів України №708-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-centriv-ta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-volinskoyi-oblasti-708>

32. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Волинської області : Розпорядження Кабінету Міністрів України №708-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/708-2020-%D1%80>

33. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000. № 2017-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 48. Ст.409.

34. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від від 21.11.1992. № 2811-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993, № 5, ст.21.

35. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000. № 1768-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 35. ст.290.

36. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю: Закон України від від 16.11.2000 № 2109-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2109-14>

37. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/T052342>

38. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1533-14>

39. Про затвердження Положення про департамент «Центр надання адміністративних послуг у місті Луцьку» Луцької міської ради у новій редакції: рішення міської ради від 28.04.2021 №10/127 м. Луцьк. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/16195032052490776-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-departament-tsentr-nadannya-administrativnikh-poslug-u-misti-lutsku-lutskoi-miskoi-radi-u-noviy-redaktsii/history>

40. Про затвердження Положення про департамент соціальної політики Луцької міської ради в новій редакції : Рішення міської ради від 28.04.2021 №10/91 м. Луцьк. URL : <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/16194132072483562-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-departament-sotsialnoi-politiki-lutskoi-miskoi-radi-v-noviy-redaktsii>

41. Про затвердження Положення про управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Луцької міської ради : Рішення міської ради від 28.04.2021 №10/113 м. Луцьк. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/departments/upravlinnia-sotsialnykh-sluzhb-dlia-simi-ditei-ta-molodi>

42. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 27 трав. 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

43. Про порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України №28 від 20.01.2014. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE40225>

44. Про соціальний захист дітей війни : Закон України від 18.11.2004 № 2195-IV. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T042195>

45. Про соціальні послуги : Закон України від від 17.01.2019 №2671-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019, № 18, ст.73.
46. Про співробітництво територіальних громад : Закону України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1508-18>
47. Проблеми / потреби політики у сфері адміністративних послуг / Офіційна сторінка реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади. URL: https://tsnap.ulead.org.ua/wpcontent/uploads/2019/02/TablytsyaProblemy_POLISI_admniposlugy_U-LEAD-2.pdf
48. Програми підтримки: все про соціальний захист населення в Луцькій громаді. <https://www.volynnews.com/news/all/prohramy-pidtrymky-vse-pro-sotsialnyy-zakhyst-naselennia-v-lutskiy-hromadi-rozмова/>
49. Проект запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах. URL: http://www.p4ec.org.ua/upload/IntegratedSocialServices_OPM_UnicefUA_Project_Brief_201807_ukr.pdf
50. Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці. дис. на здобуття наукового ступеня д.е.н. К.: 2016 р. URL : <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/>
51. Семигіна Т. В. Муніципальна реформа і соціальні послуги у громадах: яку модель обрати? *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості*: Тези доповідей II щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС, 2018. С. 235-238.
52. Семигіна Т. Нове законодавство про соціальні послуги: що воно означає для територіальних громад? *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості*: Тези доповідей III щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС, 2019. С. 42-46.
53. Сирота І. М., Гудзь А. О. Принципи права соціального

забезпечення в сучасних умовах. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 4. (66). С.62-66.

54. Соціальна інфраструктура на шляхах реформування місцевого самоврядування: кол. моногр. / В.М. Новіков, Н.М. Деєва, А. Г. Гвелесіані [та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Новікова; д.е.н.(хабілітованого), проф. Здіслава Сіройча. Київ-Варшава, 2018. 431 с.

55. Соціальні програми. Програма соціального захисту населення Луцької міської територіальної громади на 2023-2025 роки. URL : <http://www.social.lutsk.ua/mprogram.php>

56. Співпраця громад із недержавним сектором у сфері надання соціальних послуг. URL : https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/spivpraczya_gromad_iz_nederzhavnym_sektorom_u_sferi_nadannya_soczialnyh_poslug.pdf

57. Стратегія розвитку Луцької міської територіальної громади до 2030 року. URL : https://consult.e-dem.ua/uploads/consultation/files/886/1_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_2030_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82.pdf

58. Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Луцької міської територіальної громади. URL : <http://www.social.lutsk.ua/tercentr.php>

59. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. / [авт. кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.] ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. К. : НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с.

60. Устинов С.О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.

61. Шкільняк М.М., Васіна А. Ю., Мельник А.Ф., Монастирський Г.Л., Удосконалення механізмів публічного управління та

адміністрування в контексті реалізації потенціалу децентралізації. *Вісник економіки*. 2021. № 2. С.193-199.

62. Шубна О. В., Денисова Ю. В., Санчич О.В., Марильова А. В. новітні методи удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3(61). С.213-221.

ДОДАТОК А

**Система законодавчо-нормативних актів в сфері забезпечення
соціального захисту населення**

Види та напрями соціальної допомоги	Основні нормативно правові документи, що регулюють відносини в сфері надання та отримання соціальних послуг
Соціальні гарантії, пільги та допомоги	Закони України: "Про соціальні послуги", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні", "Про соціальний захист дітей війни", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про жертви нацистських переслідувань", "Про державну службу", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", "Про пенсійне забезпечення", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про зайнятість населення", "Про донорство крові та її компонентів", "Про соціальний захист дітей війни", "Про встановлення державної допомоги постраждалим учасникам масових акцій громадського протесту та членам їх сімей", "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", "Про протидію торгівлі людьми", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування".
Соціальні послуги інвалідам: реабілітація, соціальне забезпечення та утримання	Закони України: "Про реабілітацію інвалідів в Україні", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про гуманітарну допомогу". Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ): "Про затвердження порядку надання інвалідам та дітям інвалідам реабілітаційних послуг", "Про надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг", "Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення, переліку таких засобів"
Праця та зайнятість населення	Закони України: "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", "Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати", "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", "Про зайнятість населення" від 5 липня 2012 р. № 5067-VI, "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" "Про колективні договори і угоди", "Про соціальний діалог в Україні", "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про організації роботодавців, їх об'єднання права і гарантії їх діяльності". Положення про Державну інспекцію України з питань праці, затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 386/2011 Постанови КМУ: "Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці" від 11 лютого 2015 р. № 96, "Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року"
Поселення до будинків інтернатів системи соціального захисту населення	Закони України: "Про психіатричну допомогу", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Типове Положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни і праці затверджене наказом Міністерства праці та соціальної політики України 29 грудня 2001 р. №549

Продовження таблиці 1.1

Соціальний захист бездомних громадян	Закон України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" Постанова КМУ "Про затвердження основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року" від 13 березня 2013 р. № 162
Забезпечення санаторно-курортним лікуванням пільгових категорій громадян	Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" Постанова КМУ "Деякі питання організації оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи від 27 березня 2013 р. № 261 Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення, затверджений постановою КМУ від 22 лютого 2006 р. № 187 Порядок виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян, затверджений постановою КМУ від 17 червня 2004 р. № 785
Житлові субсидії, пільги та компенсації	Постанови КМУ: "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування" від 6 серпня 2014 р. № 409., "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування від 6 серпня 2014 р. № 409, "Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії" від 27 липня 1998 р. № 1156 (зі змінами і доповненнями), "Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги" від 29 січня 2003 р. № 117, "Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї" від 4 червня 2015 р. №389, "Про встановлення мінімальних норм забезпечення населення твердим паливом і скрапленим газом та граничних показників їх вартості для надання пільг і житлових субсидій за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам" від 23 квітня 2012 р. № 356, Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, затверджене постановою КМУ від 21 жовтня 1999 р. № 848 (зі змінами і доповненнями), "Про особливості надання житлових субсидій", Постанова КМУ від 25 березня 2020 р. № 247; "Деякі питання виплати державної соціальної допомоги", Постанова КМУ від 22 липня 2020 р. № 632.
Соціальний захист учасників АТО та сімей загиблих	Постанови КМУ: "Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення" від 20 серпня 2014 р. № 413, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції" від 31 березня 2015 р. № 179, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення житлом осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції" від 17 червня 2015 р. № 407
Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб	Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" Постанови КМУ: "Про облік внутрішньо переміщених осіб" від 1 жовтня 2014 р. № 509, "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг" від 1 жовтня 2014 р. № 505, "Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам" від 1 жовтня 2014 р. № 535, "Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 8 червня 2016 р. № 365, "Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 5 листопада 2014 р. № 637

Продовження таблиці 1.1

Соціальний захист бездомних громадян	Закон України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" Постанова КМУ "Про затвердження основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року" від 13 березня 2013 р. № 162
Забезпечення санаторно-курортним лікуванням пільгових категорій громадян	Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" Постанова КМУ "Деякі питання організації оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи від 27 березня 2013 р. № 261 Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення, затверджений постановою КМУ від 22 лютого 2006 р. № 187 Порядок виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян, затверджений постановою КМУ від 17 червня 2004 р. № 785
Житлові субсидії, пільги та компенсації	Постанови КМУ: "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування" від 6 серпня 2014 р. № 409., "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування від 6 серпня 2014 р. № 409, "Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії" від 27 липня 1998 р. № 1156 (зі змінами і доповненнями), "Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги" від 29 січня 2003 р. № 117, "Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї" від 4 червня 2015 р. №389, "Про встановлення мінімальних норм забезпечення населення твердим паливом і скрапленим газом та граничних показників їх вартості для надання пільг і житлових субсидій за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам" від 23 квітня 2012 р. № 356, Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, затверджене постановою КМУ від 21 жовтня 1999 р. № 848 (зі змінами і доповненнями), "Про особливості надання житлових субсидій", Постанова КМУ від 25 березня 2020 р. № 247; "Деякі питання виплати державної соціальної допомоги", Постанова КМУ від 22 липня 2020 р. № 632.
Соціальний захист учасників АТО та сімей загиблих	Постанови КМУ: "Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення" від 20 серпня 2014 р. № 413, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції" від 31 березня 2015 р. № 179, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення житлом осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції" від 17 червня 2015 р. № 407
Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб	Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" Постанови КМУ: "Про облік внутрішньо переміщених осіб" від 1 жовтня 2014 р. № 509, "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг" від 1 жовтня 2014 р. № 505, "Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам" від 1 жовтня 2014 р. № 535, "Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 8 червня 2016 р. № 365, "Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 5 листопада 2014 р. № 637